

Sport voor iedereen

F.W.C.H. Baron van Tuyll van Serooskerken en de Nederlandse sportwereld

Daniël Rewijk

Bij de opkomst van de moderne sport in Nederland, eind negentiende en begin twintigste eeuw, speelde de maatschappelijke elite een sleutelrol. Vaak ging het om jonge mannen uit de hogere burgerij, maar er waren ook relatief veel adellijke personen bij betrokken. Er is nog nauwelijks gericht onderzoek gedaan naar de achtergronden van die adellijke betrokkenheid bij de vroege ontwikkeling van de sport in Nederland. Eén van de edellieden die zich het meest nadrukkelijk met de verspreiding van sportbeoefening in Nederland bemoeid heeft, is F.W.C.H. Baron van Tuyll van Serooskerken (1851-1924). Hij werd vooral bekend als oprichter en voorzitter van het Nederlands Olympisch Comité (NOC) en als degene die de Olympische Spelen van 1928 naar Amsterdam haalde. Welke idealen had Van Tuyll voor ogen bij zijn inspanningen voor de sport, met andere woorden hoe zag zijn “sportideaal” eruit? Hoe verhiel dat ideaal zich tot de adellijke waarden waarmee hij was opgegroeid? Hoe keek de rest van de Nederlandse sportwereld naar de baron in hun midden? Dat zijn de vragen die ik in dit artikel wil beantwoorden.

Inleiding

‘Hoe kwam hij, de jager, schutter en zeiler, zoo in onze atletiek en openluchtsport terecht? Ik geloof dat ik het weet. Toen generaal Bischof van Heemskerk overleden was, en men een opvolger zocht als voorzitter van den Bond voor Lich. Opvoeding, vroeg men mij, als ex-ondervoorzitter: wien zullen we vragen? En ik zei: Vraag den heer van Tuyll! Waarop men vroeg: Wie is dat? Wat te verschoonen was, want hij had zich met die openluchtsporten nog niet directelijk bemoeid.’¹ Dit is een passage uit het *in memoriam* Frits van Tuyll,² geschreven door Pim Mulier (1865-1954) en geeft een

¹ *Het Vaderland*, 13 februari 1924, Avondblad A

² In alle stukken van Frederik Willem Christiaan Hendrik Baron van Tuyll van Serooskerken die ik onder ogen heb gekregen, refereert hij aan zichzelf als Frits van Tuyll. Ik ben zo vrij geweest dit over te nemen.

hoogst subjectieve weergave van de aanstelling van Van Tuyll als voorzitter van de Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (NBvLO), in 1911. Allereerst was Bischoff van Heemskerck nog springlevend op het moment van Van Tuylls aantreden. Ten tweede had Mulier in februari 1910 met enig rumoer het dagelijks bestuur van de bond verlaten en was Van Tuyll al in 1909 toegetreden tot het veertig leden tellend hoofdbestuur van de NBvLO. Hij was op dat moment al ruim tien jaar lid van het Internationaal Olympisch Comité (IOC). Op een vergadering van de bond op 27 mei 1911 sprak E. Deen de woorden: 'Het werken van baron van Tuyll in het belang van de lichamelijke opvoeding is zoo algemeen bekend dat ik daarover niet behoef uit te weiden.'³ Het is niet de enige gelegenheid waarbij Mulier zichzelf meer betekenis toedicht dan hem werkelijk toe kwam. Zijn verhaal was aannemelijk voor tijdgenoten, omdat het appeleerde aan stereotype ideeën over het adellijk bestaan: de adel jaagt en zeilt als verpozing en is niet wezenlijk geïnteresseerd in wielrennen of voetbal. De adellijke betrokkenheid bij de opkomst van de moderne sport is vooral door sociologen beschreven, in de termen van Norbert Elias' civilisatietheorie. De socioloog Ruud Stokvis beschrijft het proces van de verspreiding van sporten als volgt: 'Personen uit lagere sociale klassen verwerven de mogelijkheden om gedragsvormen van hogere klassen over te nemen. Voor het gevoel van de leden van die hogere klassen krijgen die gedragsvormen vervolgens iets vulgairs. Zij ontwikkelen andere, meer verfijnde en exclusieve gedragsvormen waarmee zij zich weer van de lagere klassen onderscheiden.'⁴ Op macro-niveau zijn deze tendensen inderdaad waar te nemen, en de civilisatietheorie biedt ook enig houvast om een fenomeen als het amateurisme te verklaren. De historicus die meer wil begrijpen van de ideeën en drijfveren die in dit proces een rol speelden, vindt echter weinig verklarende kracht in de sociologische benadering. Ik zal betogen dat Frits van Tuyll juist het tegenovergestelde beoogde van het exclusivisme dat uit de civilisatietheorie spreekt. Hoe kan de betekenis van adellijke bemoeienis met de opkomst van de moderne sport nauwkeuriger begrepen worden? In zijn biografie van baron Pierre de Coubertin gaat John J. MacAloon uitgebreid in op diens familiegeschiedenis en de traditionele Franse adellijke waarden.⁵ Hij ontleent daaraan het begrip *prouesse*,⁶ waarmee hij de Coubertins inzet voor de sport inzichtelijk maakt. Hij toont daarbij een continuïteit tussen de adellijke waarden waarmee de Coubertin opgroeide en de manier waarop hij zijn moderne ideaal nastreefde. Ik wil hier bepalen wat de waarden zijn waarmee Van Tuyll opgroeide, hoe zijn sportideaal eruit ziet en hoe die twee zich tot elkaar verhouden. Daarnaast wil ik nagaan hoe zijn omgeving (de Nederlandse sportwereld) tegen zijn adellijke status aankeek. Daarbij richt ik me op de beeldvorming rond zijn persoon door collega-sportbestuurders en sportjournalisten aan het begin van de twintigste eeuw.

³ Regionaal Archief Nijmegen, Archief Koninklijke Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (KNBvLO), inv. nr. 2, notulen algemene ledenvergadering 1909.

⁴ Ruud Stokvis, *De sportwereld, een sociologische inleiding*, (Samsom, Alphen aan den Rijn 1989), 26-27.

⁵ John J. MacAloon, 'This great symbol: Pierre de Coubertin and the origins of the modern Olympic Games', in: *The International Journal of the History of Sport* 23 (Routledge, Londen 2006) 330-686.

⁶ Daniël Rewijk, 'Een modern ideaal voor oude adel. Pierre de Coubertin en *la pédagogie sportive*', in: *Virtus* 13: 'In Wolters' Frans-Nederlands woordenboek omschreven als "heldendaad, krachttroer; stunt, stout stukje." In MacAloons boek heeft het een meer geladen betekenis: het autonoom en instinctmatig verrichten van grootse daden, die het eigen belang overstijgen.'

Familiegeschiedenis en jeugd

Frits van Tuyll groeide op in de stijl van de negentiende eeuwse zeer rijke adel: in de winter bewoonde het gezin een pand aan de Amsterdamse Herengracht en in de zomer werd de buitenplaats Velserbeek betrokken. Meer dan tien dienstbodes en een gouvernante verhuisden mee. Frits' vader Ernst Louis (1801-1860) trouwde in 1831 in Amsterdam met Wilhelmina Philippina Willink (1810-1868), dochter van Jan Willink en Cornelia Kops. Zij sloten op 29 augustus 1800 een soort dubbelhuwelijk: Abraham Jacob van Lennep trouwde op dezelfde dag Cornelia's zus Catharina.⁷ Jan Willink was een rijke doopsgezinde handelaar, die met zijn nalatenschap zijn dochter in staat stelde Velserbeek te kopen. Zij zou dat samen met haar man uitbreiden, onder meer met tuinpartijen van Jan David Zocher. Over de kindertijd van Van Tuyll weet ik niet veel meer dan dat hij onderwijs kreeg van een gouvernante uit Zwitserland en een gouverneur uit Frankrijk en dat hij een nakomertje was in een gezin waarin de zuigelingensterfte hoog was. Frits verloor zijn vader toen hij negen was en zijn moeder op zijn zeventiende. Hij trouwde in 1874 met Jkvr. Maria Boreel (1850-1919). Ze was de dochter van Jhr. Mr. Willem Boreel van Hogelanden, minister van Staat en parlementsvoorzitter tijdens de behandeling van Thorbeckes grondwets hervorming.⁸ Boreel bewoonde het naastgelegen landgoed Waterland en zal zich ongetwijfeld bekommerd hebben om de jonge Frits.

Buitenplaats Velserbeek (foto, particuliere collectie)

⁷ Gemeente Archief Amsterdam, akte van ondertrouw, 29 augustus 1800, nr. 647, p. 13.

⁸ Een functie die Boreel tegen zijn zin had aanvaard, omdat hij als conservatief liberaal niet veel moest hebben van Thorbecke en zijn 'ultraliberale schreeuwers'. Nationaal Archief Den Haag, Collectie Boreel/Familiearchief Boreel, toeg. nr. 1.10.10, inv. nr. 469: persoonlijke herinneringen W.Boreel van Hogelanden uit zijn politieke loopbaan.

Jeugdportret van Frederik Willem Christiaan Hendrik baron van Tuyll van Serooskerken (1851-1924) (foto, particuliere collectie)

De familie van Tuyll van Serooskerken behoort tot de oude adel in Nederland. In de achttiende en negentiende eeuw bekleedden leden van de familie functies in het openbaar bestuur, de diplomatie, het leger en het koninklijk huis. Ik ben nauwelijks van Tuyll van Serooskerkens tegengekomen die in de koloniën werkzaam waren, uitgezonderd Vincent Gildemeester van Tuyll van Serooskerken die het initiatief nam voor de Billiton Maatschappij en daarmee de basis legde voor het familievermogen van het Oranjehuis.⁹ Frits' grootvader Jan Maximiliaan (1771-1843) was gouverneur van Utrecht én Noord-Holland, staatsraad in buitengewone dienst en kamerheer. Zijn vader was controleur bij de belastingen, lid van Provinciale Staten en Ridderschap van Noord-Holland, opperjagermeester en kamerheer van Koning Willem I, II en III. In

de achttiende eeuw zijn er van Tuyll van Serooskerkens verbonden aan het stadhouderslijk hof. De familie was dus nadrukkelijk aanwezig in het openbaar bestuur en sterk verbonden met het koninklijk huis. Ook Frits van Tuyll was kamerheer in buitengewone dienst, vanaf 1881.¹⁰

C. Schmidt stelt in zijn studie over het geslacht Teding van Berkhout vast dat de toegang van aristocraten tot het openbaar bestuur rond 1850 stagneerde. 'Dit alles betekende uiteraard niet dat aristocraten geen kans meer hadden op ambtelijke of politieke functies, in tegendeel: hun maatschappelijk vermogen bestemde hen daar nog lange tijd toe voor. Het betekende wel dat zij in deze actief moesten zijn en bereid tot onderschikking aan en wedijver met hun qua afkomst minderen en dat zij over de vereiste diploma's dienden te beschikken.'¹¹ Frits van Tuyll beschikte niet over de door Schmidt genoemde kwaliteiten of ambitie. Hij volgde geen academische studie en verbond zich niet aan een ambtelijke of politieke functie. Het heeft er alles van weg dat de jonge Van Tuyll vooral gericht was op zijn directe omgeving: zijn gezin, zijn buitenplaats en de lokale gemeenschap. Het paar bracht in vrij korte tijd drie kinderen

⁹ Cees Fasseur, *Wilhelmina, de jonge Koningin* (Amsterdam 1998) p. 54-55.

¹⁰ Voor de familiegeschiedenis heb ik gebruik gemaakt van het *Nederland's Adelsboek* 45 (1952) en 78 (1987) en het *Jaarboek van de Nederlandschen Adel* 6 (1894). Op de site <http://www.vantuyll.nl/> zijn ook gegevens uit de familiegeschiedenis te vinden. Het familiearchief is als onderdeel van het archief van het Huis Zuilen te vinden in het Nationaal Archief Utrecht, toeg. nr. 76. Het bevat echter slechts knipsels over Frits van Tuyll.

¹¹ C. Schmidt, 'Een lengteprofiel van het Hollandse patriciaat, het geslacht Teding van Berkhout 1500-1950', in: J. Aalbers en M. Prak (red.), *De bloem der natie, adel en patriciaat in de Noordelijke Nederlanden* (Boom, Meppel/Amsterdam 1987).

ter wereld; een vierde kind overleed begin 1882 toen het een half jaar oud was. Opvallend is dat Van Tuyll in datzelfde jaar naar de Verenigde Staten reisde, wellicht aangemoedigd door de Amerikaanse vrouw van zijn broer, Alicia Ann Thekla Watson. Hij publiceerde over deze reis in *De Nederlandsche Sport*, waarbij hij aandacht besteedde aan de jacht, sportvisserij en prestaties van Amerikaanse schaatsters.¹² Uit de overgeleverde historische documenten¹³ komt een beeld naar voren van een jonge baron met een meer dan gemiddelde belangstelling voor het ludieke element in het leven. Van Tuyll was een fervent jager, visser en zeiler, hield renpaarden en jachthonden en oefende zich als scherpshutter. Hij speelde roulette in het casino van Monte Carlo volgens een "systeem", uitgedokterd met zijn zwager Jacob Boreel van Hogelanden: 'Ik moet nog altijd voor je werken volgens het systeem. H. van L. bevalt het systeem niet, ik was +/- een half uur bezig het hem uit te leggen met papier, inkt en vloeipapier, ik recommendeerde hem bijzonder met geen groot kapitaal te beginnen, hij trok met 10 5 fr. stukken ten strijde; tien minuten later kwam hij met bevende stem en waggelende tred mij vragen "wat moet ik nu met dat (eenigzins minachtend) systeem doen? Alle tien zijn de een na de andere weg!" Dat geval was bij onze berekening niet voorzien!' ¹⁴ Al deze "leisure activities" waren niet ongevoen voor een jonge baron. Hooguit was de mate waarin Van Tuyll opging in zijn paarden, jachthonden en winstkansen opmerkelijk, niet de aard van zijn bezigheden. Dat Van Tuyll nu nog interessant is als onderwerp van historische studie, komt doordat rond 1900 deze vormen van traditioneel aristocratisch vermaak ondergeschikt maakte aan de moderne sport.

Frits van Tuyll als sportbestuurder

'Sport is eigenlijk Engelsch, het beduidt ... ja ... hoe zal ik je dat uitleggen? Het is het genoeg, de opwekkende geest, die men vindt in lichaams oefeningen in de vrije natuur. (...) Ik moet bekennen dat er in het algemeen in ons land weinig liefhebberij voor lichaams oefeningen bestaat, en vooral voor jongelieden betreur ik dit. Dezen moeten den geheelen dag hun geest op school bezig houden, en als zij dan vrijaf hebben, zie ik hen liever een flink spel beginnen dan langs de straten slenteren of romans lezen.'¹⁵ Frits van Tuyll schrijft deze woorden onder het pseudoniem "Kennemer"¹⁶ in het eerste nummer van *De Nederlandsche Sport*, in maart 1882. Hij toont dus al in een vroeg stadium interesse voor (Engelse) sport, maar dat leidt nog niet tot merkbare dadendrang. Het tijdschrift *De Nederlandsche Sport* dat hij had helpen oprichten, ging voornamelijk over de jacht en visserij, paardensport en het fokken van goede honden (voor de jacht). Van Tuyll zette zich ook alleen op die terreinen concreet in,

¹² *De Nederlandsche Sport*, nrs. 11, 12 en 14 (15 en 29 juli, 12 augustus 1882).

¹³ Die vanzelfsprekend vertekenen, omdat ze bewaard én gevonden werden vanuit een sterke preoccupatie met sport.

¹⁴ NA, Coll. Boreel, 1.10.10, inv. nr. 358: brief van Frits van Tuyll aan Jaap Boreel, Hotel d'Angleterre, Nice, 17 februari 1889.

¹⁵ *De Nederlandsche Sport*, nr. 1, 11 maart 1882.

¹⁶ *De Nederlandsche Sport* werd volgeschreven onder pseudoniemen als: "Meteor", "Tally-Ho", "Choke", "B**" en "Kennemer". Ik kan geen concreet bewijs aandragen dat "Kennemer" inderdaad van Tuyll is, maar alles wijst wel in die richting. Velsersbeek ligt in *Kennemerland*, de inhoud van de stukjes van Kennemer komt overeen met het interessegebied van van Tuyll en ook Mulier wijst in zijn in memoriam het openingsartikel toe aan van Tuyll. In dit geval moeten we Mulier maar eens geloven op zijn woord...

als voorzitter van de Nederlandse Jachtvereniging “Nimrod”, en als secretaris en later ook voorzitter van de Nederlandse Harddraverij en Renvereniging. Wel toonde Van Tuyll zich een beschermer van jonge sportbeoefenaars. Mulier schrijft: ‘Hij en zijn zwager, jhr. mr. Jacob Boreel, steunden destijds den Cricketbond en voor ons werd ‘n veld te Santpoort afgestaan, waarover we de vrije beschikking kregen.’¹⁷ Dit verhaal van Mulier vindt wel weerklank in de bronnen, want op 28 april 1886 krijgt Jacob Boreel een brief van C. van Nijland over ‘de zaak der cricketbaan.’ Het land dat Boreel daarvoor op het oog had was nog vijf jaar verhuurd, en Van Nijland ziet nog meer bezwaren: ‘n.l. of de veiligheid van voetgangers en paarden in de oprijlaan van Oostduin niet eene enkele maal door een van zijn koers eenigzins afwijkende bal in de waagschaal zou kunnen worden gesteld.’¹⁸ Van Tuyll gebruikt hier zijn persoonlijk netwerk en lokale macht om de sport te ondersteunen.

Pas in 1898, hij was toen al 47, verbindt hij zich metterdaad door aansluiting te zoeken bij het IOC. Waarom deed hij dit niet eerder? Antwoord op die vraag is bij gebrek aan persoonlijk bronnenmateriaal speculatief, maar het kan te maken hebben gehad met een verlangen naar zingeving aan zijn leven. We zullen zien dat Van Tuyll als sportbestuurder ideologisch gedreven was en zijn naasten verbonden zich ook aan ideële zaken. Zijn vrouw was actief betrokken bij het ‘Comité ter Evangelisatie te IJmuiden’, verbonden aan de Réveil-beweging en ook haar broer, Jacob Boreel van Hogelanden (burgemeester van Haarlem tussen 1892 en 1910) was religieus bevlogen. De idealen van Van Tuyll en zijn zwager botsten ook wel eens. In maart 1910 kreeg Jacob Boreel als burgemeester van Haarlem van de Nederlandse Voetbal Bond (NVB) een uitnodiging voor de interland tussen Nederland en België op het HFC-terrein. Boreel slaat deze af hoewel ‘ik de sport in het algemeen en het voetbal in het bijzonder een zeer warm hart toedraag en in onze maatschappelijke verhoudingen vrijwel onmisbaar acht.’¹⁹ Zijn geloof stond hem alleen niet toe op zondag een wedstrijd te bezoeken. Hij miste een 7-0 overwinning van het Nederlands Elftal, waarbij vooral HFC’er Mannus Francken uitblonk.

Van Tuyll functioneerde als sportbestuurder op twee niveaus: internationaal en nationaal. Het begon op internationaal niveau, toen Van Tuyll zich kon aansluiten bij het IOC. Dit lijkt vreemd, maar sluit aan bij de opvatting dat de internationale verspreiding van sport verliep via het internationale netwerk van nationale elites. Vanuit zijn machtspositie, ervaring en idealen, opgedaan in de Olympische beweging, raakte Van Tuyll betrokken bij drie organisaties die de sportbeoefening in Nederland stimuleerden: de Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (NBvLO), het Nederlands Olympisch Comité (NOC) en het Algemeen College van Advies voor de Lichamelijke Opvoeding (ACALO). Ik besluit deze paragraaf met de gang van zaken rond de kandidatuur van Amsterdam voor de organisatie van de Olympische Spelen. Hierbij speelden zowel nationale als internationale verhoudingen een rol.

¹⁷ *Het Vaderland*, 13 februari 1924, Avondblad A.

¹⁸ NA, Collectie Boreel, 1.10.10, inv. nr. 358, brief van C. van Nijland aan Jacob Boreel.

¹⁹ NA, Collectie Boreel, 1.10.10, inv. nr. 475, correspondentie tussen Jasper Warner, voorzitter van de NVB en Jacob Boreel, burgemeester van Haarlem, 25 maart – 9 april 1910.

IOC

Hoe Van Tuylls coöptatie in het IOC verliep, met wie hij contact had en hoe dat tot stand is gekomen, moet nader worden onderzocht.²⁰ Allen Guttmann stelt in zijn boek *The Olympics, a history of the modern games* dat de selectie van leden van het IOC op basis van vermogen en sociale status ging. De leden moesten autonome figuren zijn, omdat ze geacht werden de Olympische beweging te vertegenwoordigen in hun land en niet andersom. Baron de Coubertin zag volgens Guttmann in de adel die autonomie gegarandeerd. Het vermogen was belangrijk omdat de leden zelf de onkosten van het Olympisch werk droegen én het IOC financieel ondersteunden. Van Tuyll drong vrij snel door tot de binnenste van 'three concentric circles; a small nucleus of active and convinced members; a nursery of members of good will who were capable of being educated; and finally, a façade of more or less usefull men whose presence satisfied national pretensions while giving some prestige to the group.'²¹ Van Tuyll hield zich bezig met de uniformering van spelregels en het Olympisch programma. Voor het Tweede Olympisch congres in Brussel bereidde hij de werkgroep "Pedagogie" voor, die de rol van sport en lichamelijke opvoeding in het onderwijs bestudeerde. Eén van zijn hoogtepunten in het IOC was toen hij in 1907 De Coubertin en diens volgelingen ontvangen mocht in Den Haag voor de jaarlijkse plenaire vergadering. Onder 'le haut patronage' van Prins Hendrik kwam het IOC samen in de Trêveszaal, waar ze werden toegesproken door de minister van buitenlandse zaken Jhr. van Tets van Goudriaan. Van Tuyll en zijn vrouw vergastten de IOC-leden buiten de vergaderingen op een 'soirée musicale' met bal en een diner, waarbij 'Toutes les notabilités de la cour et de la ville ainsi que nombre de membres du corps diplomatiques' aanwezig waren.²²

NBvLO

De NBvLO was ontstaan in 1908, door de toegenomen belangstelling van de overheid voor sport. Vooral onder militairen bestond grote zorg over de lichamelijke conditie van de Nederlandse jeugd. Bij keuringen voor militaire dienst moesten grote groepen geweigerd worden wegens fysieke tekortkomingen.²³ Ook de fysieke en mentale gesteldheid van degenen die wel door de keuring kwamen, liet te wensen over. Koningin Wilhelmina's oordeel luidde: 'Het Nederlandse leger is op dit moment niet bij machte te voldoen aan de eisen die mogelijk worden gesteld.'²⁴ In 1906 vormde zich een commissie van militairen die grote militaire sportfestijnen organiseerde in Breda. Hieruit kwam in 1908 de Nederlandse Bond voor Lichamelijke Opvoeding (NBvLO) voort, om het

²⁰ De archieven van het IOC moeten hier uitsluitend over geven en die liggen in Lausanne. Ik ben (nog) niet in de gelegenheid geweest daar onderzoek te doen.

²¹ Pierre de Coubertin, *Memoires olympiques* (Lausanne 1931), p. 23. Geciteerd uit: John J. MacAloon, 'This great symbol: Pierre de Coubertin and the origins of the modern Olympic Games' in: *The international journal of the history of sport*, jrg. 23, nrs. 3-4 (Londen 2006), p. 551.

²² http://www.aaflo.org:8080/verity_templates/jsp/newsearch/search.jsp (op deze site is een grote hoeveelheid documentatie en literatuur over het IOC digitaal toegankelijk gemaakt): *Revue Olympique* 18 (juni 1907) p. 276-281.

²³ Maartje M. Abbenhuis, *The art of staying neutral, The Netherlands in the First World War, 1914-1918* (Amsterdam 2006). Zij noemt als voorbeeld de keuring van 1914 te Dordrecht, waar van de totale lichte van 477 twintigjarigen, 150 man werd afgekeurd. Dat is bijna een derde deel.

²⁴ Hubert P. van Tuyll van Serooskerken, *The Netherlands and World War I, espionage, diplomacy and survival* (Leiden 2001), p. 5.

probleem bij de wortels aan te kunnen pakken. ‘Het is treurig te moeten erkennen, dat het grootste deel der miliciens, bij hunne opkomst onder de wapenen, niet voldoet aan de eischen, die men met het oog op hunnen leeftijd, aan de lichaamsvaardigheid stellen mag. De oorzaak ligt in de geringe belangstelling, die het grootste deel van ons volk koestert voor oordeelkundig geleide lichaamsoefeningen.’²⁵ Het doel van de bond was ‘de lichamelijke opvoeding van het volk in al zijne lagen te helpen bevorderen.’²⁶ Met dat doel voor ogen, werden burgerlijke sportbestuurders en politici aangetrokken; Mulier en later onder meer van Tuyll, Jasper Warner (voorzitter van de Nederlandse Voetbal Bond) en Jhr. J. Feith (sportredacteur bij het Algemeen Handelsblad).

De bond kreeg vanaf dat moment een gespleten karakter, met aan de ene kant de mannen van het eerste uur (militairen) en aan de andere kant de sportbestuurders (meestal burgers) die later binnen kwamen. De “burgers” wilden een koerswijziging omdat het beleid teveel gericht zou zijn op het leger en te weinig op onderwijs en de jonge jeugd. Van Tuyll werd eind 1909 benoemd tot voorzitter en zijn eerste daad was het instellen van een commissie om ‘het geheele vraagstuk der “lichamelijke opvoeding” in studie te nemen.’²⁷ Het bestuur wilde een onderzoek instellen naar de aandacht voor lichamelijke opvoeding op scholen. Men wilde weten hoeveel tijd hieraan werd besteed en de scholen adviseren hoeveel dit zou moeten zijn. Om kosten te besparen wilde het bestuur onder Van Tuyll een einde maken aan de grote en dure nationale wedstrijden voor militairen, die volgens de “burgers” weinig effect hadden. Van Tuyll beoogde met de NBvLO een krachtenbundeling in de Nederlandse sportwereld te bewerkstelligen en zo te werken aan een brede maatschappelijke acceptatie van sport. Militairen als Dudok van Heel en oud-secretaris Boeree, namen niet zo gemakkelijk afstand van hun geesteskind. Eind 1911 zag van Tuyll geen mogelijkheid meer om met de NBvLO zijn doel (eenheid in de Nederlandse sportwereld) te bereiken en vertrok hij. De bond bleef bestaan en richtte zich na verloop van tijd vooral op de organisatie van “wandelmarschen”, waarvan de Nijmeegse Vierdaagse de bekendste werd.

NOC

Op 11 september 1912 kwam in Krasnapolsky in Amsterdam een groot deel van de Nederlandse sportwereld bij elkaar ‘om te komen tot een leidend Nederlandsch lichaam op het gebied van lichamelijke opvoeding en sport.’²⁸ Het NOC werd opgericht om meer eenheid te smeden tussen de diverse sportbonden, zodat de belangenbehartiging voor de sport meer kans zou hebben. Het uitgangspunt was dat voor elke sport slechts één organisatie zich bij het NOC kon aansluiten, en dat die bond de regelgeving voor de betreffende sport in handen had. Hoe lastig het was om de eenheid in het NOC te bewaren bleek toen het Nederlands Gymnastiekverbond (NGV) de controle over de loop- en springonderdelen van de vaardigheidsproeven wilde delen met de Nederlandse

²⁵ KNBvLO, inv. nr. 196, Concept statuten en huishoudelijk reglement, Nederlandse Militaire Bond voor Lichamelijke Opvoeding, februari 1908.

²⁶ Ibidem.

²⁷ KNBvLO, inv. nr. 18, notulen vergadering hoofdbestuur 15 april 1911.

²⁸ Nederlands Olympisch Comité-Federatie voor Lichaamsvaardigheid, *Gedenkboek bij het 25-jarig bestaan, 1912-1937* (Den Haag 1937) p. 87.

Atletiekunie (NAU). Deze wens stond haaks op het beginsel dat voor elke sport slechts één bond werd erkend en het bestuur besloot unaniem de NAU te steunen.²⁹ Het NGV vertrok vervolgens uit het NOC en het zou even duren voordat van Tuyll de breuk weer kon lijmen. In 1923 ontstonden weer problemen met het NGV, nu door een korfbalcompetitie van de Sallandse Turnkring. Het instellen van vaardigheidsproeven was een ouder idee dat van Tuyll in de NBvLO niet had kunnen verwezenlijken en was gericht op kennismaking met sport door een breed publiek. Als een kandidaat (vaak militairen, maar ook burgers) had voldaan aan de eisen voor het zwemmen, een aantal atletieknummers, wielrennen, krachtsport en boksen, werd een vaardigheidsdiploma en medaille uitgereikt. Over die medaille was nog discussie ontstaan, omdat het NGV zich op principiële gronden tegen verklaarde: ‘Zij betogen dat de bevordering der lichamelijke opvoeding en het streven naar een vaardig lichaam voorop moet staan, de prikkeling der ijdelheid door het instellen van een medaille dient vermeden.’³⁰ In 1916 kwamen er ook vaardigheidsproeven voor vrouwen en Van Tuyll loofde persoonlijk een beker uit voor de eerste vrouw die slaagde.³¹ Het NOC was sterk gericht op het creëren van de voorwaarden voor sportbeoefening: een goede organisatie van de verschillende sporten, propaganda en meer en betere accommodaties. Daarnaast regelde het de uitzending van Nederlandse sporters naar de Olympische Spelen.

ACALO

Tijdens de Eerste Wereldoorlog bereikte de interesse van de autoriteiten voor sport en lichamelijke opvoeding een hoogtepunt. Behalve tot verbetering van de conditie van militairen, werd sportbeoefening ingezet om de verveling bij de gemobiliseerden te bestrijden. De regering leek definitief overtuigd van het maatschappelijk nut van sport en stelde in 1917 een adviesorgaan in om de lichaamsoefening zo adequaat mogelijk op te zetten: het Algemeen College van Advies voor de Lichamelijke Opvoeding (ACALO). ‘Het college neemt in onderzoek vraagstukken op het gebied der lichamelijke opvoeding in het algemeen en vestigt onder mededeling van de uitkomsten daarvan, de aandacht van de minister van Binnenlandse Zaken op de middelen, welke aan het doel dier opvoeding bevorderlijk kunnen zijn.’³² Van Tuyll werd benoemd tot voorzitter en in het college werden mensen uit de sportwereld opgenomen naast bestuurders en politici. Dat het een denktank was met enig prestige blijkt uit het feit dat ze was opgezet door de liberalen J.B. Kan (secretaris generaal en later minister van binnenlandse zaken, in zijn jeugd een goede voetballer) en minister-president Cort van der Linden. Charles Ruys de Beerenbrouck zat ook in het college, maar zou al snel vertrekken om Cort van der Linden op te volgen. Hij kende Van Tuyll als voorzitter van de “Centrale Commissie tot behartiging van de belangen van naar Nederland uitgeweken vluchtelingen”, waarin zij sinds het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog samenwerkten. De top van het binnenlands bestuur bemoeide zich nu dus met sport.

²⁹ NA, NOC, inv. nr. 61, bestuursvergadering 8 mei 1913.

³⁰ NA, NOC, inv. nr. 61, bestuursvergadering 26 januari 1913.

³¹ NA, NOC, inv. nr. 61, bestuursvergadering 22 januari 1916.

³² NA, NOC, inv. nr. 324, ACALO notulen 1917-1922, Koninklijk Besluit regelende de bevoegdheden, 10 januari 1918.

Van Tuyll wilde zijn invloedrijke positie zonder veel omhaal gebruiken om concrete resultaten te bereiken: subsidie voor de aanleg van speelterreinen en gymzalen, een prominente plaats van bewegingsonderwijs op alle scholen en het opzetten van een Rijksinstituut voor Lichamelijke Opvoeding. Vooral het laatste vond hij erg belangrijk, omdat dit een vereiste was voor de verspreiding van lichamelijke opvoeding op scholen. De bestaande opleidingen voor gymnastiekonderwijzers schoten zwaar tekort volgens het college. Behalve opleiding van leerkrachten en sportinstructeurs moest op het Rijksinstituut onderzoek worden gedaan naar de meest effectieve methode voor lichamelijke opvoeding. Er waren zelfs ideeën over een laboratorium voor wetenschappelijk onderzoek naar de menselijke beweging. Van Tuyll wilde spijkers met koppen slaan omdat anders de door de mobilisatie ontstane belangstelling vruchteloos zou blijven. De ambtenaren en politici wilden eerst een totaalplan ontwerpen voor de sport en op basis daarvan verdere stappen nemen. Ruys de Beerenbrouck pleitte ervoor 'zich eerst goed in te werken' en was bang voor 'prestigeverlies' door een 'onsystematische werkwijze'.³³ Het college maakte plannen voor de aanpak en methode van de lichamelijke opvoeding op scholen, stelde richtlijnen op waaraan gemeentelijke sportvoorzieningen moesten voldoen en maakte een plan voor de oprichting van het Rijksinstituut voor Lichamelijke Opvoeding. Toen in 1921 de nauwgezet uitgewerkte plannen met een begroting van vele tonnen waren verwerkt in een wetsontwerp, begon de regering met bezuinigingen waarbij nauwelijks geld overbleef voor het sportbeleid. Het ontlokte Van Tuyll de verzuchting: 'Zooals althans het geval geweest is, raakt de lichamelijke opvoeding weer in het gedrang. Het is wel verwonderlijk dat men in Duitschland, waar zeer zeker gebrek aan geld is, toch de lichamelijke opvoeding in alle deelen van het Rijk terdege wordt aangepakt. Ik zal zeker den minister verzoeken het vereenvoudigde plan nog in bedenking te nemen. Dit is zeker beter dan niets'.³⁴ Het zou tot de jaren vijftig duren voordat de overheid weer zoveel interesse toonde in sport en lichamelijke opvoeding als tijdens de Eerste Wereldoorlog.

Amsterdam 1928

De desinteresse voor sport (afkeer zelfs) bij een meerderheid van het politiek establishment, bleek toen Nederland de Olympische Spelen van 1928 binnen haalde; het wapenfeit waarvoor Van Tuyll nu nog het meest herinnerd wordt. Op 29 maart 1911, tijdens een diner in Amsterdam stelde De Coubertin al ten overstaan van de hele Nederlandse sportwereld dat Nederland de Olympische Spelen zou kunnen organiseren.³⁵ Een jaar later al had Van Tuyll de Nederlandse kandidatuur neergelegd voor de Spelen van 1920, maar het zou nog zestien jaar duren voordat de Spelen werkelijk naar ons land kwamen. In de nasleep van de Eerste Wereldoorlog was Nederland in een netelige positie geraakt. De verliezers van de oorlog (Duitsland, Oostenrijk, Hongarije,

³³ NA, NOC, inv. nr. 324, ACALO notulen 1917-1922, vergadering 28 september 1917 en 9 maart 1918.

³⁴ NA, NOC, inv. nr. 206, ACALO correspondentie 1921-1922: brief van van Tuyll aan Prof. Zwaardemaker, 28 september 1921.

³⁵ NOC gedenkboek 1937, p. 271. www.aaflo.org: *Revue Olympique* 65 (april 1911) p. 62: 'il serait, dis-je, très fâcheux que ces dépenses détournassent des pays comme la Hollande, et la Hollande en particulier, de se mettre sur les rangs pour accueillir les Jeux Olympiques de l'avenir.'

‘Eenvoudig is het monument, gelijk ook Van Tuyll een eenvoudig man was.’ Deze woorden sprak Van Tuylls opvolger als voorzitter van het NOC, mr. A. baron Schimmelpenninck van der Oye, bij de onthulling van het monument ter nagedachtenis aan Van Tuyll, op 17 mei 1928 door Prins Hendrik. De atleet brengt de toenmalige Olympische groet. ‘Het monument voor Van Tuyll wordt door liefhebbers van volksanekdotiek nu nog “Jan met de handjes” genoemd, een bijnaam die (...) refereerde aan de forse handen en armen van deze “Jan.”’ (Bron: Paul Arnoldussen, *Amsterdam 1928, het verhaal van de IXe Olympiade*, Amsterdam 1994, 113)

Bulgarije en Turkije) werden niet uitgenodigd voor deelname aan de Spelen van 1920 en organisatie van “geallieerde” Spelen was slecht voor de geloofwaardigheid van de Nederlandse neutraliteit. Nu kon er sowieso geen sprake zijn van een keuze van het IOC voor Nederland, omdat de neutrale landen kort na de oorlog weinig populariteit genoten bij de geallieerden. Ze werden door sommigen gezien als profiteurs van de enorme verliezen die de oorlogvoerende landen hadden geleden. Er waren IOC-leden die pleitten voor uitsluiting van niet alleen de Centrale landen, maar ook de neutralen. In deze situatie had het NOC weinig te eisen en Van Tuyll liet de Nederlandse kandidatuur voor de Spelen van 1920 vallen, maar handhaafde die voor 1924. Dat jaar zou echter het laatste zijn van De Coubertin als voorzitter en markeerde het dertigjarig bestaan van het IOC. De Coubertin beschikte dat die Spelen in Parijs zouden plaatsvinden. Van Tuyll moest zich hiernaar voegen en kreeg in ruil voor zijn coulante houding De Coubertins steun voor de Amsterdamse kandidatuur van 1928. Op het Olympisch congres van 1921 in Lausanne werd dit ‘dubbelbesluit’ voltrokken en alles leek in kanalen en kruiken. Op de IOC-vergadering in Rome twee jaar later, wilden de Italiaanse en Amerikaanse leden de keuze voor Nederland nog eens ter discussie stellen, omdat zij zelf heel graag de Spelen wilden organiseren. Voorafgaand aan die vergadering sprak de Nederlandse gezant in Rome de IOC-leden toe en dankte hen voor de eer die Nederland ten deel was gevallen. De aanwijzing van Amsterdam als organisator werd hiermee voorgesteld als een *fait accompli* en de discussie was gesloten voordat ze begonnen was. Vervolgens liet de Nederlandse politiek het afweten. Een regeringsvoorstel voor financiële ondersteuning van de Spelen werd door een kamermeerderheid verworpen. Vooral de confessionele partijen stemden tegen. Van Tuyll zou de grootste beloning voor zijn inspanningen op sportgebied zelf niet meemaken. Nog voordat de bouw van het Olympisch Stadion begon, overleed hij, op 13 februari 1924.

Sportideologie

Behalve de Olympische Spelen organiseerde het IOC ook congressen, waarbij de ideologische grondslagen voor de Olympische beweging werden bestudeerd en geformuleerd. Van 9 tot 14 juni 1905 werd in Brussel het derde Olympisch Congres gehouden, waarbij sport en lichamelijke opvoeding in het onderwijs en de publieke sfeer (leger, gevangenissen en zorginstellingen) centraal stond. De volgende aanbevelingen vloeiden hieruit voort:

Ten minste een half uur lichamelijke oefening in alle schoolklassen, voor kinderen onder de twaalf 45 tot 60 minuten.

Geen enkel gymnastiekstelsel mag zich superieur wanen aan andere stelsels, lichamelijke oefening moet gebaseerd zijn op fysiologische vereisten.

In iedere gemeenschap moeten sportvelden en een sporthal beschikbaar zijn.

Sportclubs en -organisaties moeten trainers op het platteland opleiden.

De organisatie van sportclubs en federaties moet verbeterd worden om beter te kunnen onderhandelen met autoriteiten.³⁶

³⁶ Norbert Müller, *One hundred years of Olympic Congresses 1894-1994, history, objectives, achievements* (IOC, Lausanne 1994) p. 63-65.

Deze bevindingen komen sterk overeen met de doelstellingen en beginselen die van Tuyll met het NBvLO, NOC en ACALO nastreefde: sportbeoefening en lichamelijke opvoeding mogelijk maken voor iedereen, ook voor vrouwen.³⁷ Het ACALO stelde vast: 'Het doel der lichaamsoefening moet zijn: het lichaam op te voeden, dat wil zeggen zijn spieren en zenuwen tot een maximum van deugdelijkheid en parate bruikbaarheid te ontwikkelen en den lichamelijke welstand te bevorderen, alles op zoodanige wijze, dat tevens de zedelijke eigenschappen daardoor worden ontwikkeld en versterkt.'³⁸ Volgens Van Tuyll zelf waren sport en lichamelijke opvoeding onmisbaar om de jeugd voor te bereiden op een nieuwe eeuw, 'de eeuw van snelle veranderingen van plaats, van werkkring, van gewoonten en voornemens.'³⁹

De investering in het volkswelzijn of de 'lichamelijke welstand', was niet uitsluitend gericht op de verbetering van het individueel welbevinden. In een tijd dat het nationalisme in alle Europese landen het denken beheerste, telde ook in Nederland de "eer van het vaderland". Sport en lichamelijke opvoeding dienden "hogere" belangen: 'Wij zien in het algemeen-maken van lichaamsoefeningen één der grondslagen voor een wedergeboorte van ons Vaderland, voor een verovering van een der eereplaatsen in het wereldconcert, niet door toepassing van geweld, doch slechts door den macht van den geest, niet met het doel andere volken terug te dringen, doch juist door hen naar voren gebracht, doordat zij eene fijnere beschaving erkennen, die ten doel heeft haar arbeid ten nutte der geheele menschheid te doen strekken.'⁴⁰ Of zoals de schrijver en journalist Henri van Booven het wat bondiger dan zijn tijdgenoten beschreef: 'De staat moet van de sport gebruik maken om ons volk weer op de eerste plaats te doen gaan, lichamenlijk en geestelijk.'⁴¹ Het sentiment dat schuil gaat achter het woordje 'weer' was dat Nederland van een wereldmacht in de 17e eeuw, was verworden tot een onmachtige en onbetekenende natie waarin behoudzucht en gebrek aan initiatief de voornaamste eigenschappen van het volk waren. De sport hielp, net als organisaties voor hygiëne, tucht, drankbestrijding en natuurbeleving deze feiten in het volkskarakter te verhelpen en was daarmee deel van een bredere beweging. Begrippen ontleend aan eugenetica en sociaal-darwinisme werden gebruikt om de volksaard (en vooral de mankementen daaraan) te duiden. In de jaarverslagen van het NOC staan vanaf 1917 bijvoorbeeld kopjes als "volkskracht" en "rasverbetering". In 1922 stelde het NOC een commissie in voor 'studie van het Volkskarakter.'⁴² In haar dissertatie over het Nederlandse publieke debat tijdens de Eerste Wereldoorlog stelt Ismee Tames: 'het geloof dat leden van een volk specifieke eigenschappen deelden en dat er verwantschap tussen volken bestond, was nagenoeg algemeen.'⁴³

37 Van Tuyll ging met zijn steun voor sportbeoefening door vrouwen verder dan het IOC. De Coubertin wilde van vrouwen sport niets weten.

38 NA, NOC, inv. nr. 324, ACALO notulen 8 november 1919.

39 NOC *gedenkboek* 1937, p. 197.

40 NA, NOC, inv. nr. 141, knipsel DNS 35 (30 september 1916), notulen jaarvergadering 1916, derde jaarverslag.

41 KNBvLO, inv. nr. 187, jaarverslag NBvLO 1912-1913, afdeling Den Haag. p. 45.

42 NA, NOC, inv. nr. 142, notulen 1 maart 1922.

43 Ismee Tames, *Oorlog voor onze gedachten, oorlog, neutraliteit en identiteit in het Nederlandse publieke debat 1914-1918* (Hilversum 2006) p. 187-188.

Als lid van het IOC was Van Tuyll bekend met de internationalistische ideologie van de Olympische beweging: dat door een intensivering van internationale contacten het begrip en de verstandhouding tussen burgers uit verschillende landen zou toenemen. Betere internationale banden zouden bijdragen aan de ontwikkeling van alle betrokken landen. Ook buiten de sport zette Van Tuyll zich hiervoor in, als voorzitter van het Centraal Bureau voor Vreemdelingenverkeer. Deze organisatie wilde de toeristische belangstelling voor Nederland bevorderen en de toeristische voorzieningen uitbreiden. In al zijn maatschappelijke functies vervulde Van Tuyll, steeds onbezoldigd, een voortrekkersrol in de gemeenschap; hij probeerde Nederland klaar te maken voor moderne fenomenen als sport en toerisme. Hij bekleedde weliswaar geen politiek of bestuurlijk ambt, zoals zijn voorouders, maar plaatste zich toch in de adellijke traditie door onbaatzuchtig het nationaal belang te dienen. Daarbij komt dat de internationale verbanden waarin Van Tuyll optrad, de luister en grandeur hadden van de oude adellijke levensstijl. We zagen dat bij de IOC-vergadering van 1907 in Den Haag, maar het is ook te zien op de sluitingsceremonie bij de Olympische Spelen van 1908 in Londen. 'Just before four o'clock the rise of the Royal Standard in front of the Royal Box gave the signal for the National Anthem as the Queen came in with Princess Victoria and the Crown Prince and Princess of Sweden, attended by Lord Desborough, Baron Pierre de Coubertin, Colonel Balck, Baron de Tuyll and others.'⁴⁴

Beeldvorming

'Met van Tuyll ging heen een edelman met al de groote kwaliteiten van zijn geslacht. Een voortreffelijk redenaar, een diplomaat, wiens diplomatieke gave mogelijk elders nog beter ons land en ons volk ten nutte had kunnen komen.'⁴⁵ De meeste getuigenissen over Van Tuyll zijn van ontzag vervuld. Zijn medestrijders voor het sportideaal lijken steeds enigszins verbaasd dat zo'n vooraanstaande persoon zich juist aan hun zaak, de sport verbond. Daarbij kwam dat Van Tuyll ingang had bij kamerleden en ministers, iets dat voor andere sportbestuurders niet vanzelfsprekend was: 'Geboorte en opvoeding brachten hem in kringen, die hem dusdanige relaties verschaften, dat alle deuren voor hem openstonden; daarbij kwam zijn charmante persoonlijkheid, die alle bekoring had van den edelman van ouden stempel.'⁴⁶ Deze expliciete verwijzingen naar Van Tuylls adellijke achtergrond waren zeldzaam. Vaker werd er impliciet verwezen naar "typisch adellijke" karaktertrekken. De voornaamste daarvan was dat hij boven de partijen stond en daaraan zijn gezag ontleende: 'hij was nooit partij, daar hij buiten en boven de partijen stond. De meest agressieve strijders in sportkringen, die er bij tijd en wijle rauw op los kunnen slaan, wisten zich toch immer te matigen als het den heer Van Tuyll gold.'⁴⁷ In het verlengde van zijn a-politieke opstelling, liggen de "diplomatieke gaven" en "delicate beminnelijkheid" die van Tuyll alom worden toegeschreven. Een voorbeeld hiervan is een anekdote die de sportjournalist Hans Meerum Terwogt neerschreef in het NOC-gedenkboek uit 1937: 'Ik liep eens op een

⁴⁴ www.aaflo.org: *Official report Olympic Games Londen 1908*, p. 370.

⁴⁵ NOC, *Gedenkboek 1937*, p. 19.

⁴⁶ *Nieuwe Rotterdamsche Courant*, 14 februari 1924.

⁴⁷ *ibidem*

trieste najaarsdag van November door Amsterdam. In de Kalverstraat, waar men elkaar nu eenmaal altijd ontmoet, zag ik den grooten president van het N.O.C. "U hier, mijnheer van Tuyll?" "Ja [ik] zal U vertellen: U weet we hebben wat moeilijkheden met dien sportbond (hij noemde den naam⁴⁸) en nu hadden wij den secretaris om een onderhoud gevraagd te onzen bureele in Den Haag, maar hij antwoordde ... dat de secretaris zich niet liet ontbieden." "En nu? vroegen we nieuwsgierig." "Welnu, nu ga ik naar hém toe; de zaak moet toch immers opgelost worden en ik stel me zoo voor, dat ik het nog wel in der minne kan schikken." Wij hebben den toen ruim zeventigjarige weggebracht naar een trieste straat, waar hij veerkrachtig drie trappen besteeg om de secretaris van den boozen sportbond, die zich niet liet ontbieden, een bezoek te brengen ter wille van den goeden gang van zaken, ten nutte van de sport.⁴⁹

Tegenover de karaktertrekken die impliciet of expliciet met de 'edelman' Van Tuyll in verband (kunnen) worden gebracht, staan karaktertrekken die hem juist heel toegankelijk, bescheiden en gewoon maakten. De anekdote van Meerum Terwogt is hier een voorbeeld van: van Tuyll voelde zich niet te belangrijk om zich te plooiën naar de nukken van deze of gene. Ook zijn werklust wordt steeds geroemd. Zijn interesse voor de sport bleef niet beperkt tot organisatorische of bestuurlijke zaken. Journalist Joris van den Bergh schreef in *Sport Echo* een in memoriam waarin hij Van Tuylls reactie beschreef na de gouden medaille van Maurice Peeters op de Spelen van 1920 in Antwerpen. Toen Peeters de sprintfinale won zochten Van den Berghs ogen Van Tuyll 'die daar hoog in de tribune gezeten was tusschen de hoogwaardigheidsbekleders en Belgische leger-autoriteiten. Den hoed in den hand, beefde hij de trappen af. De krasse grijsaard was niet kras meer toen. Zijn knieën knikten, zijn hand greep naar leuningen die er niet waren. (...) "Peeters, Peeters, wat prachtig" stootte Van Tuyll van aandoening overmand, eruit. "Wat een heerlijke dag! Wij hebben een winnaar! Eén van de mooiste dagen van mijn leven."⁵⁰ De meest voorkomende karakterisering van Van Tuyll is die van "pionier" of "voortrekker". In een verslag over een plechtigheid voor het eerste lustrum van het NOC schreef "Friso" in *De Amsterdammer*: 'het gold hier eigenlijk uitsluitend den heer Van Tuyll die meer dan een kwart eeuw er voor heeft geijverd de oogen te openen voor het nut van een goed geoefend lichaam en die nu in de Septembermaand van zijn leven ziet, dat de akker door hem beploegd en bezaaid begint te groenen. (...) Hij heeft sinds langen tijd zijn belangstelling aan de soms schamele sportuitingen gegeven, door zijn tegenwoordigheid in tijden, dat iedereen daar nog iets gekst in vond.'⁵¹

Besluit

'Zelf aristocraat van geboorte, is zijn sport-verbreiding nimmer eenzijdig geweest. Hij voorzag slechts de groote glorie bij algeheele sport-beoefening van een volk, bij liefde voor lichamelijke ontwikkeling bij rijken en proletariërs, bij knaap en man.'⁵² In deze

⁴⁸ Zeer waarschijnlijk het Nederlands Gymnastiek Verbond. Zie § NOC.

⁴⁹ NOC, *Gedenkboek* 1937, p. 15.

⁵⁰ Centraal Bureau voor Genealogie, collectie van Beeck Calkoen, knipsel *Sport Echo*.

⁵¹ *De Amsterdammer*, 9 februari 1918.

⁵² *Revue der Sporten*, 24 februari 1915, p. 331-332.

zin wordt vrij kernachtig verwoord wat sport betekende voor Van Tuyll. Hij dacht de faam van het vaderland en het welzijn van iedere Nederlander te dienen door een wijdverbreide omarming van sportbeoefening en lichamelijke opvoeding teweeg te brengen. Door zijn voortrekkersrol op dit gebied diende hij het nationaal belang en plaatste hij zich in de traditie van zijn familie. Hij stond, anders dan zijn voorouders, buiten het centrum van de macht (hoewel zijn adellijke achtergrond met zich mee bracht dat hij er gemakkelijker dan anderen toegang toe had) maar was door zijn pionierswerk voor moderne fenomenen (sport, toerisme) toch dienstbaar aan de gemeenschap. Dit alles valt moeilijk te relateren aan het *trickle down effect* in de sociologische benadering van de bemoeienis van de maatschappelijke elite met de moderne sport.

Voor de rol die hij speelde als vertegenwoordiger van sportief Nederland op het hoogste internationale niveau (IOC), was van Tuylls adellijke achtergrond ook van eminent belang. Zijn sociale status, opvoeding en vorming waren een *pré*, zo niet een vereiste, om tot het IOC te kunnen doordringen, en bepaalden het gemak waarmee hij een IOC-vergadering de door De Coubertin gewenste aristocratische vorm kon geven. De Franse historici Florence Carpentier en Jean Pierre Lefèvre bestempelen het IOC als 'een werktuig tot propaganda en verspreiding van Europese, aristocratische en mannelijke waarden.'⁵³ Of volksoepvoeding door lichaamsoefening een traditioneel Europese adellijke waarde is valt te betwijfelen, maar de vorm die De Coubertin aan het IOC en de Olympische Spelen gaf, is duidelijk gebaseerd op aristocratische tradities. Van Tuyll paste hier naadloos in. Zijn medestrijders voor de sportzaak in eigen land keken met enig ontzag naar deze representant van de oude elite, die makkelijker gehoor vond bij overheidsinstanties dan zijzelf. In de loftuitingen die medebestuurders en sportjournalisten aan Van Tuyll wijdden, grijpen zij naar vermeend typische adellijke eigenschappen: partijloosheid, natuurlijke autoriteit en diplomatieke gaven. Tegelijkertijd wijzen Van Tuylls tijdgenoten vrijwel allemaal op de charme die hem bereikbaar maakte voor eenieder. Zo bleef hij passen in de Nederlandse verhoudingen, waarin voor verhevenheid geen plaats is.

⁵³ Florence Carpentier en Jean Pierre Lefèvre, 'The modern Olympic movement, women's sport and the social order during the inter-war period' in: *The international journal of the history of sport* 23 #7 (november 2006), p.1112-1127.